

НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ
относно
ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА БЛАГОСЪСТОЯНИЕТО НА КОНЕТЕ

Резюме

Научният интерес за хуманното отношение към животните и тяхното благосъстояние първоначално е продиктувано от обществената емоционална, етична и политическа загриженост. В нашето съвремие това е важен обществен въпрос и всички заинтересовани страни са съгласни, че е **необходимо да се разчита на недвусмислени научни доказателства за оценка на благосъстоянието на животните при вземане на решения.**

Благосъстоянието на животните се определя като продължително състояние, отразяващо субективното възприятие на животното за неговото положение, което е видно от поведенческите пози, движения и физиологични показатели. Поради многобройните начини, по които използваме конете (като селскостопански, за удоволствие, спортни или домашни любимци), те изпитват въздействието на голямо разнообразие от повече или по-малко адаптирани условия на околната среда, които предизвикват повече и по-силни или по-малко важни въздействия върху тях и които представляват риск от увреждане на тяхното благосъстояние. Тъй като е възможно животното да бъде в добро благосъстояние и въпреки това да изпита остър страх или болка, и обратно, може да изпита краткосрочни положителни емоции по време на увредено благосъстояние, влошеното благосъстояние като продължаващо (дълготрайно, постоянно) състояние трябва ясно да се разграничава от временните състояния, свързани с емоции, болка или стрес.

Оценката на общото благосъстояние трябва ясно да се диференцира от временните състояния на страх, болка или емоция.

Оценката на благосъстоянието на невербални индивиди, особено когато те не са от човешкия вид, е истинско предизвикателство, което задължително предполага определянето на показатели, базирани на самото животно и изисква

мултидисциплинарни научно валидирани мерки. През последното десетилетие проучванията, изследващи благосъстоянието на конете намират приложение заедно с нови мерки, които не винаги са били научно изпитани преди да бъдат използвани. **В момент, когато се вземат правни решения относно хуманното отношение към животните от решаващо значение е да се разчита на надеждни показатели за благосъстоянието на животните, за да се предотврати неефективна оценка.**

Целта на този преглед е да определи научно изпитани и надеждни показатели, различни от общоприетите схващания на хората, за благосъстоянието на конете, базирани на състоянието на самото животно (лезии по тялото, апатия, агресивност, стереотипни поведения) от сигналите за временни състояния на остра болест, дискомфорт, болка, стрес или емоционална болка, за да предостави на научната общност и конната индустрия точни методи за оценка.

1. Въведение

➤ От защита на животните до благосъстояние на животните

Първата важна мярка в законодателството за защита на животните за хуманно отношение към тях се появява през 1800 г. в Обединеното кралство, когато парламентът ратифицира Закона за жестоко отношение към говедата и определя като престъпление, наказуемо с глоби до пет лири, или два месеца лишаване от свобода за „бой, малтретиране или злоупотреба с кон, кобила, кастрат, муле, магаре, вол, крава, юница, бик, овца или друг вид добитък“. По същия начин Съединените щати и Франция включват като престъпление жестокостта към животни (включително, но не само убиване, раняване и осакатяване) в своите закони. Въпреки това едва през 1976 г. френският закон признава, че животните са живи същества с усещания, които трябва да се държат при условия, отговарящи на техните биологични нужди.

Въпреки всичките изменения и промени в законодателството за дългия период от време, промяната е бавна, тъй като понятията за жестокост, злоупотреба и малтретиране са неясни и силно субективни.

Сегашната концепция за „хуманно отношение към животните“ произтича от популярните емоционални реакции, предизвикани от книгата на Рут Харисън¹. В резултат на което британското правителство създава комисия за проучване на условията за отглеждане при интензивно отглеждани животни. Под ръководството на проф. Брамбел, комисията събира информация за практиките, присъщи на интензивното животновъдство в Обединеното кралство, като са посетени ферми и събрани доказателства (устни/писмени) на различни общности (15 дни). Това проучване доведе до доклад² с цел „*проучване на условията, при които животните се отглеждат в системи на интензивно отглеждане, и да се посочи дали в Обединеното кралство следва да се определят стандарти в интерес на тяхното благосъстояние и ако да, какви следва да бъдат те*“. Според авторите, техните заключения са ограничени в областите (само интензивно развъждане с изключение на неинтензивното развъждане, транспортиране и клане или частно отглеждани животни), географска област (само Великобритания, с изключение на Северна Ирландия) и време („това което изглежда допустимо днес, може да се счита за недопустимо в бъдеще“). **В доклада се посочва, че**

¹ Harrison, R. Animal Machines: The New Factory Farming Industry, 1st ed.; Vincent Stuart Ltd.: London, UK, 1964; p. 186.

² Brambell, F.W.R. Report of the Technical Committee to Enquire into the Welfare of Animals kept under Intensive Livestock Husbandry Systems, 1st ed.; AW & Co Ltd.: Hemel Hempstead, UK, 1965; p. 85

животните най-малкото трябва да бъдат свободни да се изправят, да лежат, да се обръщат, да разтягат крайниците си и да взаимодействат със себеподобни.

През 1979 г. Съветът за хуманно отношение към селскостопанските животни (FAWC, Обединено кралство) използва този доклад като основа за въвеждане на концепцията за **принципа на Петте свободи** за регулиране на хуманното отношение към селскостопанските животни, като същевременно „насърчава алтернативни системи за животновъдство, които са етично приемливи за заинтересованата общественост и са икономически конкурентоспособни със съществуващата система за интензивно производство“. **Както докладът на Брамбел, така и принципът на Петте свободи се основават повече на наблюдения на условията на околната среда (основно пространствена организация), отколкото на самото животно, и са представени не като научни гаранции за запазване на благосъстоянието на животните, а като минимални изисквания, без които благосъстоянието на животните непременно е нарушено. Следователно концепцията за Петте свободи произтича от емоционалната осведоменост, политическата неотложност и етичните въпроси, а не от реални научни опасения относно хуманното отношение към животните и е актуализирана, за да отговори на обществените и етичните очаквания. Интересното е, че макар Европейската общност да е съгласна с необходимостта от научно обосновани доказателства за благосъстоянието на животните, нейното действащо законодателство в тази област все още се основава на Петте свободи.**

➤ **Научни подходи за хуманно отношение към животните**

За разлика от повечето научни области, които произтичат от интереса и любопитството на водещите учени, научните изследвания в областта на хуманното отношение към животните са резултат от емоционални и етични обществени проблеми. Значението на думата **благосъстояние в речника е определено като „продължаващо приятно състояние, произтичащо от удовлетвореността и спокойствието на ума, както и от нуждите на тялото“**. Удовлетвореността на нуждите на тялото може да бъде оценена сравнително лесно, но оценката на „успокояването на ума“ на невербалните индивиди е по-голямо предизвикателство. Научната общност е разработила няколко концепции за характеризирание и оценяване на благосъстоянието на животните.

В поведенческите подходи се посочва, че животните следва да живеят съобразно своето естество и следва да могат да осъществяват (или поне да не са възпрепятствани в дългосрочен план да изпълняват) присъщото си поведение без непоносими усилия/вреда или лишение. Въпреки това възприятията за това какво е „присъщо поведение“ се различават и някои автори го разглеждат като възможност за изразяване на целия естествен поведенчески репертоар на животното. Докато други автори го разглеждат като способност да изпълнява това, което животното „желае“ (субективни чувства) или се нуждае (биологични нужди) без допълнителни усилия. Тъй като животните са признати за същества с усещания, наличието/липсата на емоции е включено в съображенията за хуманно отношение към животните. По този начин, за да се осигури добро благосъстояние, животните следва да бъдат защитени от отрицателни емоции (напр. страх, болка) и следва да могат да изпитват положителни емоции.

Разработени са **физиологични подходи**, базирани на концепциите за хомеостаза и алостаза³. Хомеостазата се определя като приблизително постоянно състояние, което варира само в рамките на допустими граници, докато алостазата се определя като „стабилност чрез промени“. Моделът на хомеостазата предполага, че благосъстоянието на животното може да бъде осигурено само чрез защитата му от промени в околната среда, но принципът на алостазата се основава на поддържане на стабилна вътрешна и външна среда в организма, насочени към поддържане на хомеостатично състояние. И в двата случая благосъстоянието се осигурява, когато организмът е в дългосрочно стабилно състояние, включително (алостаза) или без необходимите вариации (хомеостаза). Тези различни подходи подчертават постоянния/продължителен характер на благосъстоянието на животните, както и неговата сложност и многостранна същност.

➤ **Благосъстояние, емоции и болка**

Както бе посочено по-горе, терминът „благосъстояние“ се отнася до постоянното състояние на животното във времето (т.е. продължително, дълготрайно) и може да бъде или положително, или отрицателно, според субективното му възприятие за околната среда. Емоциите (положителни или отрицателни) или болката (неприятно/непоносимо усещане в някои части на тялото) са свързани главно с остри и временни събития, поради което са ограничени във времето (с изключение на хроничната болка, която вече се счита главно за увреждане). Честото чувство на болка или негативни емоции (напр. страх) с времето може да доведе до влошено благосъстояние, докато поредицата от положителни емоции със сигурност е необходим предшественик на положителното/подобро благосъстояние. Въпреки това, индивид с влошено благосъстояние може да изпита положителни емоции и обратно, индивид в добро благосъстояние може да изпита отрицателни емоции. По този начин животът в природни условия не означава, че животното няма ограничения (напр. топлина, храна). Въпреки това, изпитването на твърде горещи/студени температури или липса на храна (докато тези лишения са в рамките на възможностите за адаптация на животните), предизвиква само случайни или временни смущения (положителни или отрицателни), а не влошаване на благосъстоянието. При проучването на степента на благосъстояние, особено на невербалните индивиди, **от решаващо значение е да се оценява в перспектива и да се направи оценка на дълготрайната ситуация на организма, а не на временното му състояние, за да не се правят необосновани заключения.**

Какъвто и да е възприетият подход, авторите обикновено приемат, че благосъстоянието е сложна многостранна концепция, отразяваща субективното възприятие на организма за дълготрайна ситуация.

2. Понятие за показатели за благосъстоянието

³ Алостазата е процес на постигане на стабилност чрез физиологични промени и поведенчески промени. Това може да бъде постигнато чрез промяна на хормоните на хипоталамус-хипофиза-надбъбречна ос (НРА), промяна на автономната нервна система, цитокини и други системи. И като цяло е адаптивна по своя характер. Алостазата е много важен процес за животните. Той контролира вътрешната жизнеспособност сред промените във външната среда. Алостазата компенсира различни проблеми в организма. Той осигурява компенсация по време на компенсирана сърдечна недостатъчност, компенсирана бъбречна недостатъчност и компенсирана чернодробна недостатъчност. Но тези алостатични състояния са крехки и могат да бъдат декомпенсирани бързо. Хомеостазата е свойство на системата в организма, което обикновено регулира променлива като концентрацията на вещество в разтвор при почти постоянно състояние. Хомеостазата регулира телесната температура, рН и концентрацията на Na⁺, Ca²⁺ и K⁺. Ключовата разлика между алостазата и хомеостазата е, че алостазата е процес на постигане на стабилност чрез физиологични, поведенчески промени сред променящите се условия, докато хомеостазата е просто поддържане на стабилна вътрешна среда в организма въпреки промените, настъпили във външната среда.

Оценката на благосъстоянието на животните е истинско предизвикателство и изисква идентифицирането на надеждни видими показатели, отразяващи субективното възприятие на индивида за неговото дълготрайно състояние. Показателят може да бъде определен като „нещо (факт), което показва състоянието или степента на нещо“. Потенциалният показател за хуманно отношение към животните трябва да включва следните принципи: **обоснованост** (т.е. да бъде от значение за благосъстоянието на животното и да измерва какво следва да се очаква), **сигурност** (т.е. да дава последователни резултати, когато се използва от различни наблюдатели/оценители) и **приложимост** (т.е. лесно за използване в областта). По този начин, преди да бъдат разглеждани като истински показатели за благосъстояние, потенциалните показатели трябва да бъдат ясно свързани с действителното благосъстояние на даден индивид и да бъдат доказани, че са последователни и надеждни в тази област.

За да се спази принципът на „обоснованост“ (измерва какво се има предвид), показателите за благосъстояние трябва да дават информация за субективното възприятие на даден индивид за неговото положение и следователно трябва да се **основават на самото животно**, а не на заобикалящата го среда. В действителност **описанието на околната среда на животното може да посочи само рисковете от увреждане на благосъстоянието на животните, а не действителната степен на благосъстояние и следователно не може да се счита за показател за благосъстоянието на животните**. Според Veasey et al. (1996), е задължително, когато се работи в областта на благосъстояние на животните, да може да се използва стандартна извадка – популация, живееща в оптимални условия и да се представя положително/добро благосъстояние на животните, за да се направят подходящи сравнения. И накрая, трябва да се има предвид, че **благосъстоянието е субективно възприятие, което води до потенциални различия между две специфики в една и съща ситуация**. Ако не се вземат предвид многобройните изражения на подобряване/увреждане на благосъстоянието, изборът на показатели може да доведе до значителни несъответствия между оценките на една и съща ситуация. **За да се оцени точно благосъстоянието на животните от съществено значение е да се разчита на множество научно потвърдени показатели, обхващащи всички аспекти на благосъстоянието (поведенчески, психологически и физиологични) и отразяващи дълготрайното състояние на индивида**. Тези показатели трябва да се основават на характеристиките и нуждите на вида (показателите за благосъстояние на животните не са непременно взаимнозаменяеми между видовете) и да отразяват възприятието на животното (без човешки антропоморфни съображения). И накрая, при оценката на благосъстоянието на група животни трябва да се вземе предвид делът на индивидите, показващи сигнали за увредено благосъстояние.

Поради множеството начини, по които използваме конете (като селскостопански, развлекателни, спортни или домашни животни), те изпитват въздействието на голямо разнообразие от повече или по-малко адаптирани условия на околната среда, които предизвикват повече и по-силни или по-малко важни въздействия върху тях и които представляват риск от увреждане на тяхното благосъстояние. Следователно, **за да се подобри благосъстоянието на конете, трябва да се определят надеждни показатели за благосъстояние на животните, отразяващи продължителните/дълготрайни състояния на конете и да се разграничат от потенциалните показатели за временни състояния, като болка, емоция или остър стрес**. Целта тук е да се преразгледат сигналите, използвани понастоящем за оценка на благосъстоянието на конете, да се определят надеждни показатели и следователно да се предоставят съгласувани инструменти за оценка на благосъстоянието. Следователно, ако всички сигнали и

показатели, включени в настоящите протоколи за оценка на благосъстоянието, както и тези, които понастоящем се използват в литературата, относно благосъстоянието към конете, се оценяват тук, уместността на тези протоколи не е изложена на риск и няма да бъде обсъждана в настоящия преглед.

Терминът „показатели“ се използва само за научно доказани мерки (научно свързани с други признаци за увреждане на благосъстоянието на животните и осигуряване на последователни резултати между наблюдателите) по отношение на хуманното отношение към конете. Терминът „сигнал“ се използва за други мерки (свързани с остри състояния, двусмислени или неясни описания). Както бе споменато по-горе, тъй като **единственият начин да се оцени благосъстоянието на даден индивид е да се вземе предвид състоянието на самия индивид**, като няма да бъдат взети предвид условията на средата, осигурена на животните (външни показатели). Фокусът е върху показателите, свързани със здравето, физиологичните, постуралните (представляват отклонения от нормалната позиция на тялото по отношение на околното пространство) и поведенческите показатели, и след това сигналите, потенциално свързани с благосъстоянието, за което се изисква допълнително проучване. И накрая, са обсъдени параметрите, използвани за оценка на благосъстоянието въз основа на субективни оценки и народни вярвания, които са само неясно описани.

3. Показатели за благосъстояние на конете

В таблица 1 са показани надеждни показатели за благосъстоянието на конете, т.е. сигналите, разкриващи дълготрайното състояние на конете, които преди това са били научно свързани с други сигнали и са доказани като последователни между наблюденията.

Таблица 1: Показатели за хуманно отношение към конете. С „х“ се посочва дали показателят може да разкрие временно състояние или ветеринарен проблем, както и благосъстоянието. С „(х)“ се показва дали сигналът може да бъде показател за дълготрайна промяна в благосъстоянието, временно състояние или ветеринарен проблем, когато се комбинира с други сигнали.

Вид на сигнала		Благосъстояние	Временно състояние
Свързани със здравето	Лезии по тялото	х	х
	Състояние на тялото – оценка по точкова система	х	х
	Специфични пози	х	х
Постурални ⁴	Разположение на ушите	х	х
	Състояние и форма на шията	х	(х)
Физиологични		х	х
Поведение	Поведенчески репертоар	Стереотипно/Анормално повтарящо се поведение	х
		Апатия	х
	Времево разпределение	Почивка	х
		Агресивност	х

⁴ Отнасящи се до стойката или позицията на тялото, отношението или носенето на тялото като цяло или позицията на крайниците.

	(времеви бюджет)	Активно движение	x	x
	Други	Реакция към човека Когнитивни отклонения	x x	x x

3.1. Показатели свързани със здравето

Физическото нараняване се счита за една от основните причини за увреждане на благосъстоянието, тъй като засяга индивида в неговата цялост. На първо място, наличието на **увреждания по тялото или белези** от стари лезии, **свързани с работата, която върши коня** (зони с липсващи, протрити или бели косми), разположени на местата, където има триене с амуниция (напр. колан, трензела, юзда, седло), отразява продължителното използване на лошо прилепваща амуниция или работно претоварване, което е свързано с лоши резултати за състоянието на тялото, апатия и системни аномалии в здравето, включително диария и дехидратация и разкрива влошаване на благосъстоянието. Burn et al (2009), са използвали класическа 3-точкова скала (накратко: загуба на космена покривка, наранена кожа, дълбоки/сълзящи рани и др.), която установи умерено до отлично съвпадение при работата на шестима отделни оценители, относно наличието и тежестта на свързаните с работата телесни лезии при 80 коня. Поради това се приема, че **наличието на свързани с работата увреждания на тялото показва нарушено благосъстояние**.

При силно изразената световната тенденция при конете за наднормено тегло (при тежковозните породи коне) и слабата способност на собствениците им да оценяват правилно състоянието на конете си, е важно да има практически инструмент за оценка на тяхното физическо състояние. **Оценката на телесната кондиция (ОТК) се основава на визуална оценка на телесните мазнини чрез палпация на различни области от тялото на животното, за да се оцени неговото „физическо състояние“, вариращо от изключително слабо до изключително затлъстяло.** Понастоящем се използват две различни скали. Първата е в 5 точки, а втората в 9 точки. Скалата от 9 точки се използва по-често и е с положителна корелация с процента на телесните мазнини на конете и кръвните променливи (включително нивата на лептин, инсулин, глюкоза и триглицериди). Еднокопитните с висока ОТК ($7 < X < 8$, считани за затлъстели) са по-склонни да страдат от физиологични нарушения (напр. хиперинсулинемия, инсулинова резистентност). Последните изследвания показват разлики между ОТК и телесното тегло, вариращи от 2,2% до 4,9% от общото телесно тегло на коня (от 3 до 39 кг.) в зависимост от породата. **Целта на ОТК е да се оцени състоянието на тялото на коня, а не действителното му тегло,** като и двете оценки отразяват различни фактори. Въпреки, че ОТК се е доказала като достоверна, когато се използва от опитни оценители, но резултатите са по-малко надеждни, когато се използват от неопитни оценители, особено за по-високите точки.

ОТК е доказала, че определя надеждно състоянието на тялото на конете и по този начин потенциалните увреждания на благосъстоянието, когато се използва от опитни наблюдатели, но изисква адекватно подходящо обучение, за да гарантира нейната ефективност.

Елементарният визуален преглед на тялото на коня може да предупреди наблюдателя за потенциално влошаване на благосъстоянието, когато има лезии, свързани с работата и ОТК показва екстремни стойности (ниски или високи).

3.2. Постурални индикатори

Позите на тялото са използвани дълго за оценка на острите емоционални и хронични състояния на животните. В някои случаи хроничните здравословни нарушения са свързани с типични пози, като например при **ламинит тялото се извива**, като се прехвърля тежестта на задните крайници и се облекчават предните крайници.

Позата на ушите също е добър индикатор: например, ако ушите, сочат назад, това е показател за състояния, свързани с отрицателни емоции, включително болка или войнствени социални взаимодействия. Те също са свързани с дълготрайно ограничени състояния – времето, през което ушите са назад при съизмерими условия (т.е. хранене, паша) е свързано с продължително ограничени условия на живот (строга социална изолация) и трайно увреждане на благосъстоянието (напр. нарушения на гръбначния стълб, стереотипно поведение), докато конете, живеещи в естествени условия почти никога не се наблюдават с такава позиция на ушите. **Въпреки че времето, прекарано с уши назад, по време на хранене не е свързано с точно конкретен контекст, то е надежден показател за нарушено благосъстояние.** Неотдавнашно проучване показва, че разпространението на гръбначните нарушения, оценени със статична електромиография, е свързано с определена форма на шията: поставят се маркери по протежение на гръбначния стълб в сагиталната равнина и са разположени при мускулно-скелетните връзки, като по този начин може да се проследи последователно позиционирането на частите на тялото, а конете са фотографирани в покой и ходом. Оценките на позите на шията на конете се основават на измерването на ъглите между маркерите. Стойностите на тези ъгли са взаимосвързани с разпространението на гръбначните нарушения: **колкото по-надолу е шията, толкова повече е засегнат гръбнакът.** И обратното, конете с нормална поза на шията нямат гръбначни нарушения.

3.3. Физиологични показатели

Промените в благосъстоянието, били те положителни или отрицателни, могат да повлияят на физиологията на индивида. Физиологичните сигнали за благосъстоянието са трудни за възприемане в дълготрайна перспектива, тъй като: (1) може да отнеме много време, преди изменението на околната среда да бъде отразено чрез физиологичните параметри (т.е. кръвна картина), трудно е да се разбере със сигурност какви условия на околната среда са повлияли и (2) краткосрочни вътрешни промени (напр. хормонални) могат да отразяват както хронични, така и остри ситуации. **Въпреки това наличието на хронични гръбначни нарушения, свързани с куцота, промени в походката или асиметрия на тазовите кости, обикновено се счита за една от най-разпространените причини за влошаване на благосъстоянието при работните коне и може да предизвика мускулна хипертония (повишен мускулен тонус) на гръбначните мускули,** която може да бъде оценена чрез палпация или статична електромиография. Оценките дадени за болки в гърба/гръбначни заболявания показват силно единодушие между практикуващите оценители, независимо от техния професионален опит, както и между използваните методи. Въпреки че мускулната активност не може да бъде оценена чрез обикновен визуален преглед, нейната оценка представлява надежден показател за благосъстояние на конете.

3.4. Поведенчески показатели

Известно е, че неоптималните условия на живот оказват въздействие върху поведението на животните, включително върху изменението на техния времеви бюджет (т.е. времето прекарано в различни дейности) и върху техния поведенчески репертоар (поява или загуба на определено поведение).

3.4.1. Модификации на поведенческия репертоар на конете

Един от най-често срещаните и разпознаваеми поведенчески показатели за влошаване на благосъстоянието е наличието на стереотипни или необичайни повтарящи се поведения (СП/НПП). Те са непроменени повтарящи се поведенчески последователности, които се изпълняват без видима цел или функция и се появяват при неоптимални условия на живот. Развитието на СП/НПП при конете е широко проучено и въпреки че генетичните аспекти със сигурност са включени, това поведение се проявява само в неподходяща среда. Начинът на отглеждане на коня по време на ранното му развитие може да увеличи (или обратното – да предотврати) рисковете за СП/НПП. По този начин ранното отбиване и социалната изолация улесняват развитието на СП/НПП, докато късното отбиване и груповото отглеждане (особено в присъствието на възрастни) имат защитен ефект. СП/НПП може да се появи веднага, до 3 седмици след настаняването в конюшня. Доказано е също, че неправилната работа с възрастни коне улеснява появата на СП/НПП (социална изолация; пространствено ограничение, визуални хоризонти, хранене, работна кондиция), докато усилията за осигуряване на условия, по-близки до природните условия или за намаляване на потенциалната фрустрация намаляват разпространението им.

Проявата на СП/НПП е свързана с физиологични и здравословни нарушения. Следвайки хипотезата за справяне, СП/НПП би било начин конете (и други животни) да понасят по-добре средата си. Въпреки факта, че необходимостта да се „справя“ с околната среда означава, че средата е неподходяща, резултатите по отношение на ефективността на СП/НПП не са ясни. Въпреки че състоянието на остър стрес при стереотипните коне изглежда се влошава, когато е прекъсната възможността за проявяване на стереотипно поведение, концентрациите на кортизол на стереотипни и нестереотипни коне не се различават значително, което предполага, че стереотипните коне не се справят по-добре с неоптималната среда от нестереотипните коне. Оценката на наличието и разпространението на СП/НПП е била последователна във времето, следователно, надеждно показва влошено благосъстояние на конете.

Някои НПП са добре известни (напр. поклащане, прикуска) и тяхното отчитане представя добро сътрудничество между наблюдателите. Други НПП са по-трудно доловими и е по-трудно да се идентифицират. Много проучвания на конете се фокусират върху „традиционно“ познати стереотипни поведения (предметна прикуска, въздушна прикуска, поклащане, крачене напред-назад, риене с крак, мятане/кимане на главата), но от решаващо значение е да се вземат предвид и други почти незабележими НПП (напр. принудително близане/захапване/ритане, други движения на главата, движения на езика, сложни последователности от прояви), за да се гарантира надеждна оценка.

Изразяването на СП/НПП от стереотипни коне изглежда силно зависимо от контекста (в индивидуалните конюшни, а не на пасището, с голям външен зрителен хоризонт, по-скоро в закритите конюшни, най-често преди хранене), което подчертава колко е важно да се избере подходящият момент за оценка на разпространението им.

При неоптимални условия, конете могат да развият **апатично състояние**, свързано с депресивни синдроми, характеризиращо се със сетивно/сензорно оттегляне (визуално и тактилно) и общо отпуснатата поза.

Този синдром, който за първи път е идентифициран при работни коне в развиващите се страни, също така е идентифициран при конете, използвани в училище за езда във Франция, и е свързан с появата на здравни (свързани с работата рани, ниски ОТК и куцота), физиологични (ниски нива на кортизол) и поведенчески/психологически (анхедония) нарушения. Апатичното състояние е надежден показател за нарушено

благосъстояние, но изисква подходящо обучение за оценителите, за да го идентифицират последователно.

3.4.2. Промяна на времеви бюджет на конете

Наблюденията при популациите от неопитомени коне са позволили изграждането на естествения „времеви бюджет“, т.е. процента от времето, отделено за различни дейности. Измененията на този времеви бюджет възникват при неподходяща среда и могат да разкрият влошаване на благосъстоянието. При естествени условия конете прекарват по-голямата част от времето си в паша/хранене (67% – 75% от времето си), почивка (включително сън: 15% – 25%), наблюдение на заобикалящата ги среда (6% – 10%) или придвижване (8%), като оставащото време е заето от поддържащи дейности, социални взаимодействия и самовъзпроизвеждане. Когато конете са поставени при неподходящи условия на живот, времеви бюджет може да бъде променен. Така при коне, които живеят при неподходящи условия на околната среда, е наблюдавано намаляване на времето за почивка (включително сън), увеличаване на тяхната агресивност към себеподобните и увеличаване на активните модели на движение (включително активно ходене, тръс, галоп). Липсата на почивка/спане в ситуации, благоприятстващи изразяването на стереотипно поведение е свързано с увеличаване на патологичното поведение, като конете с намалена социална компетентност са увеличили агресивността си и способността им за възпроизвеждане е намаляла.

3.4.3. Други поведенчески показатели

Поведенческите реакции към хората, тестове за връзка между човека и коня, или по време на ежедневни взаимодействия също дават информация относно благосъстоянието на конете. Конете, живеещи при ограничени условия на околната среда, могат да станат агресивни спрямо хората и това е свързано с по-високи нива на гръбначни нарушения. И обратното, конете са били по-малко агресивни към човека, провеждащ експеримента, когато гърбът им е бил здрав. Доказано е, че когнитивната пристрастност/склонност отразява доброто състояние на конете. Неотдавнашно проучване показва, че конете в лошо благосъстояние (оценка въз основа на изразяването на СП/НПП, позиция на ушите, агресивните реакции към хората и гръбначни нарушения) са по-песимистични, когато са налице двусмислени стимули, докато конете в добро благосъстояние са очевидно оптимистични.

Наблюденията на поведението на коня в обичайните му ситуации, или по време на поведенчески експерименти, тестващи определени реакции, дават надеждна представа за настоящото му благосъстояние.

3.5. Заключение

Съществуват надеждни показатели за благосъстояние на конете, като повечето от тях могат да бъдат открити чрез визуален преглед на тялото на коня или чрез наблюдение на поведението им. Въпреки това, за да се предотвратят погрешни или неверни оценки и следователно да доведат до вредни управленски решения, оценителите или наблюдателите трябва да бъдат подходящо обучени да идентифицират и познават реалните промени в благосъстоянието.

4. Сигнали, потенциално свързани с благосъстоянието

Както бе посочено по-горе, при оценката на благосъстоянието на животните трябва да се вземе предвид дългосрочното състояние и да се гарантира надеждността на оценката (наистина ли измерваме това, което трябва?). Разгледаните по-долу сигнали могат да бъдат свързани както с хроничен, така и с остър контекст и могат да бъдат включени в обхвата на оценката на благосъстоянието, ако се съчетаят с надеждни показатели, но тяхната надеждност за оценка на благосъстоянието сама по себе си не е гарантирана (таблица 2).

Таблица 2. Сигнали, потенциално свързани с благосъстоянието на конете. x: показва дали сигналът разкрива дълготрайна промяна в благосъстоянието, временно състояние или ветеринарен проблем. (x): показва дали сигналът може да бъде показател на дълготрайно състояние, временно състояние или ветеринарен проблем, когато се комбинира с други сигнали.

	Вид на сигнала	Хронично благосъстояние	Временно състояние
Свързани със здравето	куцота	(x)	x
	пролапс		x
	състояние на копитата	(x)	x
	кашлица/изтечения на секрети	(x)	
Постурални⁵	изражение на лицето		x
Физиологични	Кортизол (фекален, кръв, косми, слюнка)	(x)	x
	Серотонин/окситоцин		
	Брой бели кръвни клетки	(x)	x
	HR/HRV (сърдечна честота/променливост на сърдечната честота)		x
Поведенчески	прозяване	(x)	x
	игра	(x)	x
	състояние на внимание	(x)	x
	въздушна прикуска	(x)	x
Звукови	пръхтене	(x)	x

4.1. Сигнали, свързани със здравето

Куцотата, потенциално свързана с остра болка или дискомфорт, може да разкрие хронични проблеми и по този начин да се превърне в проблем, свързан с благосъстоянието на животните. Клиничната оценка на куцането обикновено се основава на визуална оценка. Използваните скали и методологии обаче се различават значително в различните проучвания, включващи различни скали за откриване, включително точки за оценка, които са повече или по-малко добре описани.

Освен явната куцота (т.е. когато конят не може да използва крака си или има ясно небалансирано движение на шията), оценките между наблюдателите варират от лоша до добра, в зависимост от метода за оценка, скоростта, вида движение (по права линия или в кръг) и от компетентността на наблюдателите. Поради това, че **наличието на куцота се смята за потенциално свързано с остра болка или дискомфорт, а не с продължителна промяна в благосъстоянието, е трудно да се оцени надеждно.**

⁵ Показатели, отнасящи се до стойката или позицията на тялото, отношението или носенето на тялото като цяло или позицията на крайниците.

Предвид неспецифичността и сложното оценяване, присъствието на куцота сигнализира за потенциален проблем, но не може да се счита за показател за благосъстоянието само по себе си.

Пролапса (маточен, анален или вагинален) е включен в повечето протоколи за оценка на благосъстоянието и се счита за сигнал за увреждане на благосъстоянието. По този въпрос има малко научна литература, като в повечето статии се съобщават конкретни случаи. **Наличието на пролапс, независимо от вида, разкрива тежко нарушение на здравето на индивида, а не увреждане на благосъстоянието.** Представява очевидна извънредна ситуация във ветеринарната област.

Оценката на **състоянието на копитата** често се включва в протоколите за оценка на благосъстоянието на животните, заедно с наличието на „медицински“ симптоми като **кашлица или изтечения** (напр. очни, носни, генитални). Твърде вероятно е те да се появят както в остър, така и в хроничен контекст, и дори не могат да се отнасят до каквото и да е въздействие върху благосъстоянието на животното.

Неподходящото състояние на копитата вероятно ще увеличи честотата на проблемите с крайниците, както и предизвикване на куцота и може да е свързано с неподходяща подова настилка, хранене или ламинит. Оценката на състоянието на копитата трябва да се използва внимателно: роговата стена на копитата на конете е добре адаптирана към функционалната си роля и има такова вътрешно устройство, водещо до естествени фрактури при ходене върху твърда повърхност, като по този начин предизвиква неравномерно изтриване на копитата, което не отразява никакво влошаване на благосъстоянието. **Неадекватното подрязване или подковаване могат да бъдат визуално незабележими, но да променят цялостната постановка на конското тяло и да предизвикат мускулно-скелетни наранявания.** Освен това повечето проучвания се основават на методи за клинична оценка, които не могат да се използват практически в областта. **С изключение на очевидни пукнатини, дълги копита или видима куцота е трудно да се определи дали състоянието на копитата на коня разкрива неговото благосъстояние.**

Отделянето на течности и кашлицата могат да бъдат свързани с остри или хронични нарушения. **Тяхното присъствие не може да се счита за надежден показател за благосъстояние,** тъй като те могат да отразяват временен дискомфорт. При високо разпространение в конюшната или непрекъсната поява на кашлица и секрети при конкретно животно са показател за потенциален ветеринарен проблем.

Разпространението на **стомашни язви** е много важно при домашните коне. Тъй като е трудно да се оценят, те често остават нелекувани, което води до хронична коремна болка и последващо увреждане на благосъстоянието. Въпреки това, с изключение на поведенческите изменения, оценката на стомашните язви изисква извършване на инвазивен или обстоен преглед на стомашно-чревния тракт и не съществуват ясни показатели.

Най-общо казано, ако **наличието на рани** (различни от тези свързани с работата), белези от предишни лезии и явни сигнали за болка, патология или свързани със здравето проблеми, като цяло може да бъде свързано с временни състояния, то трябва и да предупреждава за потенциални проблеми, свързани с благосъстоянието на животните. Необходимо е да се извършат задълбочени проверки за благосъстоянието на животните, като се използват надеждни показатели за това.

4.2. Постурални сигнали

Сред сигналите, използвани все по-често за оценка на благосъстоянието на конете е оценката на изражението на лицето. Използвана дълго време за идентифициране на емоционалните състояния при хората, оценката на изражението на лицето се основава на описанието на движенията на лицето дължащи се на основната мускулатура. Предишни доклади показват, че лицето на животното не е непременно най-доброто място за оценяване на емоционалното му състояние и дори може да доведе до подвеждащи резултати. Направени са опити за характеризирание на израженията на лицето на конете при остра болка, предизвикана след намеса на ветеринарен лекар или по време на работа.

Освен това са направени тестове за използване на израженията на лицето при конете, за да се оцени благосъстоянието им. Въпреки че точността на израженията на лицето за оценка на болката при конете не е ясна, нейната значимост в случай на хронични състояния (благосъстояние) никога не е била изследвана. Различните модели, използвани в скалата за изражения на лицето на коня, никога не са били научно свързани със сигналите за действително увреждане на благосъстоянието на животните и очевидно са необходими допълнителни проучвания.

4.3. Физиологични сигнали

Разработени са хормонални анализи за изследване на благосъстоянието на конете. В практиката, концентрациите на кортизол (т.нар. „стрес хормон“) обикновено се използват чрез вземане на проби от кръв, изпражнения или косми. Плазмените нива на кортизола, които понастоящем се използват за изследване на ефекта на острите стресови фактори, поради пика му на бързо освобождаване след стимулация се използват за оценка и на хроничните ситуации. В повечето случаи плазмените нива на кортизола при конете с потенциални нарушения на благосъстоянието (хронични нарушения на здравето: напр. хроничен стрес, депресирани коне) са ниски. Въпреки това не са установени разлики между нивата на кортизола на стереотипните и нестереотипните коне или стереотипните и нестереотипните фази, но нивата на кортизола при конете с хроничен ламинит са по-високи от тези на контролните. В допълнение към тези противоречиви резултати, анализите на кръвната плазма изискват вземане на венозна кръв, което може да окаже влияние върху нивата на кортизола. Наскоро бяха разработени неинвазивни тестове за кортизол чрез вземане на проби от изпражнения, слюнка и косми на коне, избягващи всякакви потенциални ефекти на вземането на пробата, но те дават противоречиви резултати.

Pawluski et al. (2017), установяват че конете с нарушено благосъстояние имат по-ниски нива на фекалния кортизол (напр. гръбначни нарушения, назад ушите, анормален брой клетки), но не са установени разлики между конете със СП/НПП или стомашни язви и здравите коне, или между социално изолираните и групово отглежданите коне. Основните концентрации на слюнчения кортизол на стереотипните коне са по-ниски или са подобни на тези при нестереотипните коне. Въпреки че социалната изолация може да предизвика силни поведенчески реакции, нивата на слюнчения кортизол не се повишават. Резултатите по отношение на взетия от косми кортизол, могат да бъдат неточни поради времевите промени в растежа на космите, както и възможните ефекти от локалното производство на кортизол в космените фоликули и могат да се променят с косъма и според местоположението на тялото му. **Независимо от методологията за вземане на проби, резултатите относно изследванията за кортизол във връзка с оценката на благосъстоянието на конете са противоречиви и въпреки, че нивата на кортизола вероятно отразяват временни неприятни състояния, те не изглеждат надеждни за оценка на благосъстоянието.**

Разработени са скорошни анализи на **нивата на серотонин и окситоцин**, свързани с положителни (увеличение на окситоцин; повишаване на серотонин) или отрицателни (намаляване на серотонин) емоционални състояния, които се използват за оценка на благосъстоянието на конете. Получените резултати са противоречиви – някои проучвания отчитат по-ниски нива на начален серотонин при коне с хронични здравословни нарушения, отколкото при здрави коне (хронични заболявания, ламинит) и по-ниски при конете с предметна прикуска, отколкото при тези без. От друга страна, не са установени разлики между конете с предметна прикуска и тези без или между стереотипните и нестереотипните коне. При други видове е доказано, че хормоналните профили варират в зависимост от широк спектър от фактори, включително, но не само, генетична и полова принадлежност, които биха могли да обяснят такива несъответствия. Тук отново **хормоналните нива изглежда не дават надеждна информация за благосъстоянието на конете и изглеждат свързани в по-голяма степен с непостоянните състояния.**

Хематологичните параметри и по-специално броят на белите кръвни клетки, са засегнати от хронични заболявания (напр. хроничен ламинит) и при продължителни стресови състояния (транспорт). Неотдавнашно проучване при повече от 2000 коня показва, че **благосъстоянието на конете е отрицателно свързано с отношението неутрофили/лимфоцити (N/L)**. Конете с по-ниски резултати относно благосъстоянието им са показали по-високи съотношения N/L.

Въпреки това оценката за благосъстояние, използвана в това проучване, включва както показатели, основани на състоянието на животните, така и наблюдавани фактори от околната среда (отразяващи потенциални, а не действителни промени в благосъстоянието). Необходими са допълнителни проучвания, включващи само оценки с показатели, основани на животните, за да се потвърди, че съотношението N/L е надежден показател за увреждане на благосъстоянието им.

Направени са опити за **използване на честотата на сърдечния ритъм (HR) и вариабилността на сърдечната честота (HRV)**, първоначално разработени за оценка на емоционални ситуации, за да се оценят потенциалните промени в **благосъстоянието**. Въпреки че HR и HRV се различават в емоционално трудни ситуации, резултатите по отношение на оценката на благосъстоянието са противоречиви. По този начин HR и HRV на стереотипните коне са били или по-ниски или не са се различавали от тези на нестереотипни коне. Lebelt et al. (1998) установяват, че при конете с прикуска HR намалява по време на периодите, когато проявяват прикуската. От друга страна, социалното и пространственото ограничение не оказват влияние върху HR.

Научните доказателства показват, че резултатите от хормоналния и сърдечния ритъм могат да отразяват потенциално неприятни състояния, но не могат да се използват надеждно за оценка на благосъстоянието. Ненормалният брой кръвни клетки изглежда интересна тема за изследване, но резултатите за съотношението N/L трябва да бъдат потвърдени.

4.4. Поведенчески сигнали

Някои поведения могат да бъдат изразени в положителни, отрицателни и неопределени ситуации и поради тази причина трябва да бъдат внимателно разглеждани, заедно с техния контекст на изразяване и не могат да се разглеждат като показатели за благосъстояние на животните. **Прозяването**, често разглеждано като сигнал за релаксация и използвано като положителен израз на добро благосъстояние, може да бъде

изразено в контекста на двигателна релаксация , но може да бъде предизвикано и от стрес и отрицателни причини. Повишена честота на прозяване при конете е установена след прилагането на успокояващи продукти, водещи до мускулна релаксация, но също така в неясни или разочароващи ситуации или хронични заболявания и дори са свързани с появата на СП/НПП.

По същия начин **играта** отдавна се счита за показател за положително благосъстояние, но все повече доказателства показват потенциална връзка с неподходящи условия на живот. Младите коне играят предимно при благоприятни условия, но играта може да бъде предизвикана и от социална изолация. Възрастни коне при дива и неопитомена популация почти никога не се забелязва да играят, докато при домашните коне редовно се съобщава за игра. Също така при животни под пространствено ограничение се наблюдава двигателен отскок, когато те имат достъп до по-големи пространства и това редовно се счита за игра. По този начин наличието на игра, макар и потенциално свързано с непосредствени краткосрочни положителни емоции, също повдига въпроси относно потенциалните продължителни ограничения в живота на коня и следователно неговото благосъстояние.

Съобщава се за **свързано състояние между вниманието на конете и разпространението на гръбначни нарушения**. Спокойното наблюдение на заобикалящата ги среда, отразяващо положително състояние на вниманието е по-рядко при коне с гръбначни нарушения, отколкото при контролните група коне с нарушено благосъстояние. Въпреки че конете с нарушено благосъстояние пренебрегват заобикалящата ги среда, прекомерното внимание, включително бдителността, често свързана с повишено движение, тук не е заложено.

Въздушното дъвчане, понякога определяно като сигнал за релаксация при конете, при други видове се счита за изместващо поведение, когато се проявява в стресови ситуации и се изразява някакво разочарование на конете.

Всички тези поведения вероятно ще отразяват, както опит за облекчаване на дълготрайни ограничения, така и потенциалните положителни временни състояния. В резултат на това те не могат да се разглеждат като показатели за благосъстояние, но тяхното възникване, по-специално, когато се повтарят с течение на времето, може да означават влошаване на благосъстоянието.

4.5. *Звукови сигнали*

Звуковата комуникация на конете не е внимателно проучена и въпреки че е известно, че цвиленето е както социална, така и емоционална информация. Информацията, пренасяна чрез негласова комуникация (хъркане, пръхтене, тропот) е по-малко изяснена. Тъй като описанията са неточни, хъркането и пръхтенето са били обърквани дълго време, като и двете са считани за показателни за високи емоционални състояния. Последните доклади показват, че **пръхтенето се изразява повече в положителен контекст**. Освен това честотата на пръхтене е намаляла значително, когато благосъстоянието на конете е било нарушено. По този начин пръхтенето би могло да даде информация на възприятието на коня за неговата околна среда.

4.6. *Заклучения*

Повечето от сигналите, описани в раздела по-горе, не са специфични за увреждане на благосъстоянието и могат да показват краткотрайни и продължителни състояния. Следователно тяхното присъствие не може да се счита за сигнал за увреждане

на благосъстоянието на животните, а следва да се предприеме по-нататъшно изследване на животното. Трябва да се осигури ясно определяне на методологиите и контекста на наблюдението.

5. Сигнали без научно потвърждение

Използването на сигнали, които са научно доказани, основани на популярни вярвания, но недостатъчно описани, за да бъдат надеждно идентифицирани, може да доведат до неподходящи оценки и погрешни заключения и следователно не са от полза. Описаните по-долу сигнали, въпреки че в даден момент могат да бъдат свързани с увреждане на благосъстоянието на животните, все още не са достатъчно описани и изискват допълнителни научни изпитвания, преди да бъдат използвани.

5.1. Свързани със здравето елементи

Фактът, че опасенията свързани с благосъстоянието на животните, са свързани с емоционални и етични въпроси, което означава, че има вероятност значителни рискове, свързани със субективността и традицията, да бъдат включени при оценката на благосъстоянието, като това би било за сметка на научните доказателства и може да доведе до погрешни заключения. Сигналите, описани в този раздел, могат да бъдат свързани с увреждане на благосъстоянието или дискомфорт, но се основават най-вече на чувства и липса на точно описание и/или научно потвърждение.

Тъй като те са външни сигнали, които могат да бъдат разпознати чрез бърз визуален преглед, няколко сигнала, свързани със здравето, обикновено се използват за оценка на благосъстоянието на конете, дори ако не са описани точно или не е доказано, че са надеждно свързани с каквато и да е дълготрайна ситуация. Например наличието на **подути стави, необичайно дишане или прекомерно изпотяване или треперене често се считат за сигнали за нарушено благосъстояние**. Тези елементи обаче са само неясно описани („прекалено усилие за дишане“, „обилно/всеобхватно изпотяване“) или са определени само в сравнение с другия крайник за подутата става. Освен това, вместо сигнали за хронично увреждане на благосъстоянието, тези елементи изглеждат по-информативни за остри патологични състояния. В същия дух насоките за оценка относно **състоянието на космената покривка**, описани също като сигнал за потенциално нарушено благосъстояние, са неточни („местни промени“, „променяща се космена покривка“) и преди това не са били свързани с никакви физиологични, поведенчески или свързани със здравето показатели за влошаване на благосъстоянието.

5.2. Поведенчески и постурални елементи

Елементите, използвани от хората за описване на поведението или отношението на коня (раздразнени, спокойни, щастливи, нежелани поведения), както и неясно описани и остри поведенчески модели, свързани със състоянието (махане с опашката, поведение на страх, поведение на болка), понякога са включени в оценката на благосъстоянието на коня. Такива неясни оценки, основани на субективното възприятие на оценителя за състоянието на животното, никога не са били свързани с показателите за увреждане на благосъстоянието на животните и вероятно ще доведат до неправилни заключения.

5.3. Физиологични елементи

Когато животно е в остър стрес, процесът на симпатично медирана вазоконстрикция предизвиква почти незабавен спад на температурата на кожата и на телесната температура. Така през последните няколко години телесната температура на животните, в частност измерена на нивото на очите, се използва все повече за оценка на емоционалната валенция и интензивността на острите събития. Повишаването на температурата на очите на конете е свързано с други физиологични мерки за остър стрес (ниво на кортизол в кръв и слюнка). Изследвана е температурата на очите във връзка с въздействието на острите условия на околната среда, страха и болката (стягане на презносника). Въпреки че връзките между острия стрес и температурата на кожата/тялото изглеждат ясни и могат да бъдат обяснени физиологично, понастоящем няма доказателства за въздействие на хронична (положителна или отрицателна) ситуация. **Поради това телесната температура следва да се разглежда като показател за остра промяна, но не и като показател за благосъстояние.**

5.4. *Заклучения*

Независимо, че някои от тези елементи могат да отразяват неадекватно управление на конете и следователно, влошаване на благосъстоянието, липсата на научна точност и потвърждаване ги прави трудни за надеждното използване. За да се гарантира надеждна оценка и да се предотвратят неправилни заключения/решения, трябва да се избягва позоваване на субективни човешки възприятия, недобре описани елементи или популярни вярвания. По-нататъшните изследвания трябва да гарантират потвърждаването и надеждността на тези елементи, преди да ги използват като показатели за оценка на благосъстоянието на животните.

6. **Общи заключения**

Благосъстоянието на животните отваря много интересна, но и много трудна научноизследователска област, където силните емоционални и популярни вярвания рискуват да надхвърлят научните доказателства. Особената значимост, която се придава на конете предизвиква силни емоционални реакции и въпреки че учените и законодателите признават необходимостта да се разчита на научни доказателства, старите навици и популярните вярвания на хората умират трудно. **Основната цел на всички изследвания в областта на благосъстоянието на конете е да се гарантира, че всяко решение ще доведе до подобряване на условията им на живот.** Като се има предвид това и за да се предотврати вземането на преждевременни решения, които биха могли да бъдат вредни е от решаващо значение да се спазват научните стандарти и определението за благосъстояние.

По този начин, когато се проучва благосъстоянието на конете, следва да се гарантира, че

- 1) записаните сигнали наистина отразяват продължително състояние;
- 2) сигналите са от значение за благосъстоянието на животните и наистина измерват това, което се търси;
- 3) определението и описанието на сигналите са ясни и могат да бъдат идентифицирани без съмнение;
- 4) сигналите са научно потвърдени и свързани с други показатели за благосъстояние.

Животното може да изпита временна болка или страх, по време на добро благосъстояние. Въпреки това може временно да изпита положително настроение, независимо че благосъстоянието му е нарушено. **Оценката на страха, болката или**

емоционалното ниво трябва да бъдат ясно разграничени от оценката на благосъстоянието. Съществуват надеждни и видими показатели за благосъстояние на конете и те следва да се използват изключително при оценката. Разбира се в оценката на благосъстоянието могат да бъдат включени допълнителни, по-малко конкретни сигнали, които биха могли да сигнализират за потенциално увреждане, но са необходими допълнителни изследвания, за да се гарантира тяхната надеждност. **Субективното човешко възприятие следва ясно да бъде премахнато от оценките на благосъстоянието, тъй като то въвежда емоционални предубеждения с висок риск от изготвяне на неправилни заключения и вземане на вредни решения.** Преди представянето или популяризирането на нови показатели за благосъстояние на конете, тяхната надеждност и потвърждение трябва да бъдат проверени по-ефективно, за да се избегнат неправилни оценки и вземането на неправилни решения.

Използван източник

Lesimple Clémence 2020. Indicators of Horse Welfare: State-of-the-Art. Animals. 10(2), 294; <https://doi.org/10.3390/ani10020294>;
<https://www.mdpi.com/2076-2615/10/2/294>

Други научни становища и актуална информация от областта на здравето, хуманното отношение и благосъстоянието на животните, антимикробната резистентност, както и оценка на риска по цялата хранителна верига може да намерите на сайта на Центъра за оценка на риска по хранителната верига:

<https://corhv.government.bg/>

<https://corhv.government.bg/?cat=27>

<https://corhv.government.bg/?cat=71>

[Хуманно отношение към коне](#)

ИЗГОТВИЛ:

Зооинж. д-р Надежда Луканова, онс, старши експерт

Дирекция „Оценка на риска по хранителната верига“, ЦОРХВ

11.11.2021 г.